

I – MỤC TIÊU BÀI GIẢNG

1. Về kiến thức

HS cần :

- Năm được sơ bộ nguyên nhân hình thành gió mùa ở đới nóng và đặc điểm của gió mùa mùa hạ, gió mùa mùa đông.
- Năm được 2 đặc điểm cơ bản của môi trường nhiệt đới gió mùa (nhiệt độ, lượng mưa thay đổi theo mùa gió, thời tiết diễn biến thất thường). Đặc điểm này chi phối thiên nhiên và hoạt động của con người theo nhịp điệu của gió mùa.
- Hiểu được môi trường nhiệt đới gió mùa là môi trường đặc sắc và đa dạng ở đới nóng

2. Về kĩ năng

- Rèn luyện cho HS kĩ năng đọc bản đồ, ảnh địa lí, biểu đồ nhiệt độ và lượng mưa nhận biết khí hậu nhiệt đới gió mùa qua biểu đồ.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LUU Ý

- 1. Đây là môi trường quen thuộc với HS, vì thế GV cần sử dụng các phương pháp dạy học tích cực và đóng vai trò người hướng dẫn để HS tự khám phá ra các đặc điểm và tính chất đa dạng độc đáo của môi trường nhiệt

đới gió mùa mà mình đang sống. Các em sẽ học kĩ về gió mùa ở lớp 8, khi học đến châu Á và Việt Nam.

Trong bài này GV cần để HS tự tìm hiểu bằng kĩ năng đọc lược đồ của mình, không nên giảng nhiều.

2. Đến bài này, kĩ năng nhận biết môi trường qua biểu đồ nhiệt độ và lượng mưa của HS đã khá thuần thục, GV có thể để HS tự tìm ra các điểm khác biệt và giống nhau giữa biểu đồ của khí hậu nhiệt đới với biểu đồ của khí hậu nhiệt đới gió mùa. Có thể để cho các em tranh luận với nhau, tạo nên thói quen làm việc tập thể và tự trình bày ý kiến, quan điểm của mình trước lớp. Khi quan sát biểu đồ khí hậu Hà Nội và Mum-bai, tuy cũng là khí hậu nhiệt đới gió mùa nhưng diễn biến của nhiệt độ và lượng mưa trong năm lại khác nhau, HS phải suy nghĩ để lí giải sự khác nhau đó, và từ đó mới thấy rõ được tính đa dạng và đặc sắc của môi trường nhiệt đới gió mùa.

3. Đây là bài cuối cùng về các kiểu môi trường ở đới nóng, sau đây HS sẽ chuyển sang học các vấn đề về bảo vệ môi trường, về dân cư và về đô thị hóa ở đới nóng. Trước khi kết thúc bài, GV nên cho HS biết ở đới nóng còn có môi trường hoang mạc (sẽ được học riêng sau chương "Môi trường và hoạt động của con người ở đới ôn hòa").

4. Trọng tâm bài học : Mục 1. Bài tập trọng điểm : Bài tập 2.

III – CÁC PHƯƠNG TIỆN DẠY HỌC CẦN THIẾT

- Bản đồ Khí hậu Việt Nam.
- Bản đồ Khí hậu châu Á hoặc thế giới.
- Các ảnh hoặc tranh vẽ về các loại cảnh quan nhiệt đới gió mùa (như rừng tre nứa, rừng mưa mùa, rừng ngập mặn, rừng thông...) ở nước ta.

GV có thể cho HS sưu tầm thành tập ảnh minh họa cho nội dung của bài học. Việc sưu tầm này không chỉ gây lòng yêu thích bộ môn Địa lí mà còn luyện tập cho các em cách nghiên cứu khoa học, sưu tầm tài liệu khi còn ngồi trên ghế nhà trường. Nếu tổ chức được, thì nên có buổi cho các em có bộ sưu tập ảnh tốt nhất giới thiệu với các bạn cùng lớp.

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC BÀI MỚI

1. Lời giới thiệu

Trong lời giới thiệu cần nhấn mạnh ý :

– Tuy cùng vĩ độ với các hoang mạc, nhưng môi trường nhiệt đới gió mùa lại thích hợp cho sự sống của con người.

– Thiên nhiên ở đây đặc sắc hơn ở bất kì môi trường nào của đới nóng.

GV có thể lựa chọn cách giới thiệu riêng của mình để kích thích tính ham hiểu biết của HS trước khi vào bài.

2. Gợi ý dạy mục 1

Mục này nói về nguyên nhân hình thành gió mùa và về đặc điểm của môi trường nhiệt đới gió mùa.

Bước 1 : GV cần hướng dẫn HS đọc hiểu các kí hiệu trong lược đồ gió mùa hè (7.1), gió mùa hè đông (7.2) và xác định trên lược đồ đâu là khu vực Nam Á, đâu là khu vực Đông Nam Á. GV cần lưu ý HS đến màu sắc và hướng các mũi tên chỉ gió từ biển vào đất liền hay từ đất liền ra biển. Sau đó, GV dành ít phút cho HS tự đọc lược đồ trước khi trả lời 2 câu hỏi trong SGK.

Bước 2 : Từ những câu trả lời của HS, GV tổng kết nội dung I của mục 1. Cũng có một cách làm khác : Sau khi hướng dẫn HS tranh luận về các câu trả lời của các bạn trên lớp, GV gọi một HS đọc nội dung I của mục 1 để cả lớp cùng đánh giá xem bạn nào trả lời đúng. Sau đó, GV mới giảng thêm để khắc sâu kiến thức.

Lưu ý : Ở phần này, có thể có HS hỏi : Tại sao các mũi tên chỉ gió ở Nam Á lại chuyển hướng cả về mùa hè lẫn mùa đông ? Trong trường hợp đó, GV chỉ cần nói ngắn gọn : Khi gió vượt qua đường Xích đạo, lực tự quay của Trái Đất làm cho gió đổi hướng.

Bước 3 : Yêu cầu HS đọc 2 biểu đồ nhiệt độ và lượng mưa của Hà Nội, của Mum-bai (tên cũ là Bom-bay) và cùng cả lớp tìm xem 2 biểu đồ này có điểm nào khác nhau :

– Về nhiệt độ, Hà Nội có tháng vào mùa đông nhiệt độ xuống dưới 18°C , mùa hè có tháng nhiệt độ lên đến hơn 30°C , biên độ nhiệt năm cao, đến trên 12°C . Mum-bai có nhiệt độ tháng nóng nhất dưới 30°C , tháng mát nhất trên 23°C . Hà Nội có mùa đông "lạnh" còn Mum-bai nóng quanh năm.

– Về lượng mưa, cả 2 đều có lượng mưa lớn (Hà Nội 1.722mm, Mum-bai 1.784mm) và mưa theo mùa nhưng lượng mưa phân bố vào mùa đông của Hà Nội lớn hơn Mum-bai.

Bước 4 : HS tự tìm ra sự khác biệt cơ bản giữa các biểu đồ nhiệt độ và lượng mưa của khí hậu nhiệt đới (có thời kì khô hạn kéo dài không mưa, có

lượng mưa trung bình ít hơn 1.500mm) với khí hậu nhiệt đới gió mùa (có lượng mưa trung bình nhiều hơn 1.500mm, có mùa khô nhưng không có thời kì khô hạn kéo dài) để các em ghi nhớ khi nhận biết khí hậu nhiệt đới gió mùa.

Bước 5 : GV cho HS biết khí hậu gió mùa có tính chất thất thường, thể hiện ở :

- Mùa mưa có năm đến sớm, có năm đến muộn.
- Lượng mưa tuy nhiều nhưng không đều giữa các năm.
- Gió mùa mùa đông có năm đến sớm, có năm đến muộn, có năm rét nhiều, có năm rét ít.

3. Gợi ý dạy mục 2

Bước 1 : GV yêu cầu HS mô tả sự biến đổi cảnh sắc thiên nhiên theo mùa qua 2 hình 7.5 và 7.6 : vào mùa mưa rừng cao su lá xanh tươi mượt mà ; còn vào mùa khô rừng cao su lá rụng đầy, cây khô lá vàng. Đó là sự thay đổi của môi trường nhiệt đới gió mùa theo thời gian (theo mùa).

Bước 2 : GV đặt câu hỏi : Về thời gian, cảnh sắc thiên nhiên thay đổi theo mùa, còn về không gian thì cảnh sắc thiên nhiên có thay đổi từ nơi này đến nơi khác hay không ?

GV có thể đặt thêm các câu hỏi : Có sự khác nhau về thiên nhiên giữa nơi mưa nhiều và nơi mưa ít không ? Giữa miền Bắc và miền Nam nước ta không ?

Từ đó, GV mới làm rõ : Thiên nhiên nhiệt đới gió mùa biến đổi theo không gian tùy thuộc vào lượng mưa và sự phân bố lượng mưa trong năm, với các cảnh quan : rừng mưa xích đạo, rừng nhiệt đới mưa mùa, rừng ngập mặn, đồng cỏ cao nhiệt đới.

Bước 3 : GV kết luận :

- Môi trường nhiệt đới gió mùa là môi trường đa dạng và phong phú nhất đới nóng.
- Môi trường nhiệt đới gió mùa là một nơi tập trung đông dân nhất thế giới vì là nơi thích hợp với nhiều loài cây lương thực và cây công nghiệp nhiệt đới. Trong đó, cây lúa nước vừa có khả năng nuôi sống được nhiều người, vừa có khả năng thu hút nhiều lao động so với các cây lương thực khác.

V – GỢI Ý TRẢ LỜI CÂU HỎI VÀ BÀI TẬP CUỐI BÀI

Câu hỏi 1, HS phải trả lời được 2 ý :

+ Gọi là khí hậu nhiệt đới gió mùa vì đây là loại khí hậu nhiệt đới có sự biến đổi theo mùa gió. Ở ý này, HS phải nêu được sự thay đổi tính chất của khí hậu theo mùa mưa (nóng nhiều, mưa nhiều) và theo mùa khô (lạnh và khô).

+ Hai đặc điểm cơ bản của khí hậu nhiệt đới gió mùa là : nhiệt độ, lượng mưa thay đổi theo mùa gió và có thời tiết diên biến thất thường.

Ở đây, HS phải nêu được các con số cụ thể về nhiệt độ (trung bình năm trên 20°C và trên 29°C vào cuối mùa khô), về lượng mưa (tập trung đến 70% – 95% trong mùa mưa, lượng mưa cả năm trên 1.500mm).

Câu hỏi 2, HS phải chứng minh được tính đa dạng :

+ Cảnh quan thiên nhiên biến đổi theo thời gian và không gian do có sự khác nhau về lượng mưa và về phân bố mưa trong năm giữa các địa phương và giữa các mùa.

+ Tính đa dạng về cảnh quan này không thể có ở môi trường xích đạo ẩm hay ở môi trường nhiệt đới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- *Khí hậu Việt Nam* – Phạm Ngọc Toàn, Phạm Tất Đắc – NXB Khoa học và kỹ thuật, 1978 (trang 11 – 16).
- *Địa lí trong trường học (tập II)* – Nguyễn Hữu Danh (Chủ biên) – NXB Giáo dục, 2001 (trang 26–43).